

Finta László – Török Zoltán

Politika, jogállam, alkotmányvédelem

A Magyarország Alaptörvényéről szóló viták középpontjában az alkotmányozás szükségessége és legitimitása mellett az alkotmányvédelemre hivatott Alkotmánybíróság jogállása állt. A hatalommegosztás 1989–1990-ben megalkotott rendszerében az Alkotmánybíróság Janus-arcú intézmény volt. A jogszabályok és a jogalkalmazás alkotmányosságát állampolgári indítványok alapján vizsgálva az emberi és állampolgári alapjogokat védte, ugyanakkor az alkotmányértelmezés révén a hatalmai ágak közötti hatásköri vitákban *politikai döntőbíróként* lépett fel. Az európai összehasonlításban is jelentős hatalommal rendelkező testület autonómiáját és kvázi „arisztokratikus” jellegét erősítette, hogy magasan kvalifikált tagjai maguk közül választhattak elnököt.

Elemzésünkben amellet érvelünk, hogy a magyar Alkotmánybíróság összetételében és hatáskörében bekövetkezett változások sem a demokráciát, sem a jogállamiságot, sem az alkotmányvédelmet nem veszélyeztetik. A változások lényegét abban látjuk, hogy az alkotmányvédelemnek sincs „királyi útja” (ezt nemzetközi intézményi kitekintéssel is indokoljuk), ahogy a jogállamiságnak, avagy a joguralomnak sincs a politika felett lebegő univerzális mércéje: a magyar Alkotmánybíróság körüli feszültségek abból fakadnak, hogy a *politika primátusát* kivételes felhatalmazásával érvényesítő kormánytöbbség küzd a *jogállamiság absztrakt felfogásának* aktivista híveivel.

Az Alkotmánybíróság itthon és külföldön

Az alkotmánybíróságok a kormányokkal szemben tehát egy komoly ellensúlyi tényezőként jelennek meg. Jelentőségüket mi sem mutatja jobban, mint az, hogy a

törvények alkotmányosságának vizsgálatával és az alapjogok védelmével Európa 42 országából 36-ban van erre kialakított külön testület, és e 36-ból 27 esetben az alkotmánybíróság önálló intézményként (ha nem is feltétlenül bíróságként), és nem a rendes bírósági rendszerbe ágyazva jelenik meg.

Alkotmánybíróság önálló intézmény	Alkotmánybíróság a rendes bírósági rendszerbe tagolva
Albánia, Andorra, Ausztria, Belgium, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Franciaország, Horvátország, Lengyelország, Lettország, Lichtenstein, Litvánia, Magyarország, Moldova, Montenegró, Németország, Olaszország, Portugália, Románia, Szerbia, Szlovénia, Szlovákia, Spanyolország, Törökország, Ukrajna	Ciprus, Dánia, Észtország, Finnország, Izland, Írország, Luxemburg, Monaco, Norvégia

Elemzésünk ugyanakkor nem csupán az alkotmánybíróságok léteire tér ki, hanem azokban a vitás kérdésekben is igyekszik a külföldi példákat bemutatni, amelyek a magyar intézmény átalakítása kapcsán felmerültek. Az egyik ilyen a testület

létszáma, ahol a korábbi 11-hez képest a parlamenti többség 15 főre emelte a testület létszámát, mintegy alkalmazkodva az 1989-es alkotmányozók eredeti elképzeléseihez. Európai viszonylatban nézve jól látható, hogy az államok többsége 6-15 közötti létszámú alkotmánybíróságot működtet, e tekintetben tehát Magyarország nem tér el az európai közegtől, ráadásul – mint ahogy arra az első táblázat is rámutat -, az alkotmánybíróságok mérete nem feltétlenül függ egy ország nagyságától sem, hiszen a nálunk jóval kisebb Észtországban jóval nagyobb testület látja el az Alkotmányvédelmet, míg Franciaországban viszont kisebb a testület létszáma.

Intervallum	Országok (fő)
5 vagy alatta	Andorra (4); Lichtenstein (5+5); Monaco (5+2); Montenegró;
6-10 között	Albánia (9); Bosznia-Hercegovina (9); Franciaország (9)*; Izland (9); Lettország (7); Litvánia (9); Luxemburg (9); Moldova (6); Norvégia (legalább 8); Románia (9); Szlovénia (9);
11-15 között	Ausztria (14+6); Belgium (12); Bulgária (12); Horvátország (11); Ciprus (13); Csehország (15); Olaszország (15); Lengyelország (15); Portugália (13); Szerbia (15); Szlovákia (13); Spanyolország (12); Törökország (11+4);
15 felett	Észtország (19); Finnország (21); Németország (16); Ukrajna (18)

1. táblázat. *A volt köztársasági elnökök is a tagjai

A létszám önmagában való vizsgálata ugyanakkor nem sok releváns következtetést tesz lehetővé. Ennél jóval fontosabb kérdés az, hogy melyik szerv, intézmény jogosult az alkotmánybírák kinevezésére vagy megválasztására. Hiszen szélsőséges esetben a tagok létszámának növelésével anélkül csökkenthető a testület kontrollszerepe, hogy jelentős módosításra kerülne sor az Alkotmánybíróság jogköre tekintetében, illetve ennek révén előrébb hozhatók olyan változtatások is – akár az újonnan megválasztott alkotmánybírák jogfelfogásából adódóan -, amelyeket a bírák elmozdíthatatlansága és ciklusuk hossza nem tenne lehetővé.

Hazánkban e téren elsősorban a jelölés szabályainak változása váltott ki komoly vitákat. A változtatásokat – amelyek révén a bírákat végül egy legalább 9, legfeljebb 15 fős bizottság jelöli, és minden frakciónak helyet kell kapnia benne - azzal indokolta a kormánytöbbség, hogy – politikai megegyezés hiányában – ne álljon elő olyan helyzet, amikor az Országgyűlés nem képes alkotmánybíróvá választani. A jelenlegi kormánytöbbségre szabott módosított szabályozás viszont annak árán orvosolja a korábbi helyzetet, hogy a jelölés során érvényesülhet a kormánytöbbség patronázs hatalma, és az alkotmánybírói tisztség is politikai zsákmánnyá válhat.

A kinevezésre jogosult szerv/személy	Ország
Parlament alsóháza	Horvátország; Lettország (3-at legalább 10 képviselő jelöl, 2-t a kormány, 2-t pedig a Legfelsőbb Bíróság Közgyűlése); Litvánia (3-3-at az elnök, a házelnök és a Legfelsőbb bíróság elnöke jelöl); Montenegró; Lengyelország (abszolút többséggel); Portugália (blokkszavazással); Szlovénia (az elnök javaslatára);
Köztársasági elnök/király	Albánia; Ausztria* ; Belgium; Ciprus; Finnország; Izland; Lichtenstein; Monaco (1-1 főt jelöl a Nemzeti Tanács, a Nemzetgyűlés, a Fellebviteli Bíróság és a Polgári Bíróság); Hollandia; Norvégia; Szlovákia;

	Spanyolország (4-et az alsóház javaslatára, 4-et a felsőház, 2-t a kormány, 2-t a Legfelsőbb Bíróság jelöl); Törökország (rendes és katonai bíróságok, valamint a számvevőszék által jelölve);
Parlament felsőháza	
Vegyes	Andorra (Társhercegek és a Parlament); Bosznia Hercegovina (Parlament két háza – az alsóház 4-et, a felsőház 2-t és az Emberi Jogok Európai Bíróságának elnöke 3-at); Bulgária (4-4 a parlament, az elnök és a bírák általános találkozója által választva); Csehország (az elnök a szenátus jóváhagyásával); Franciaország (3-3-at az elnök és a két ház elnöke választ); Németország (8-8-at az alsó- és a felsőház); Olaszország (5-5 fő-t egy bizottság - melynek tagjai a Legfelsőbb Bíróságból, az Államtanácsból és a Számvevőszékből tevődnek össze -, az alsóház és az elnök választ); Luxemburg (tagja a Legfelsőbb Bíróság elnöke, a Kasszációs bíróság 2 tanácsadója; és 5, a nagyherceg által kinevezett tag); Moldova (2-2t a parlament, az elnök, és a legfelsőbb bíróság választ); Románia (3-3-at az alsóház, a szenátus és az elnök választ); Szerbia (5-5-öt az elnök, a parlament és a Kasszációs Bíróság választ. Az elnök számára a parlament, a Bíróság számára a legfőbb ügyész hivatala és a Legfelsőbb Bíróság terjeszt elő 10-10 jelöltet); Ukrajna (az elnök, a parlament és a bírák kongresszusa 6-6 bírát választ)

2. táblázat. *6 bírót a kormány, 8-at a parlament javaslatára

Mint látható, a törvényhozás szinte kizárólagos szerepe az Alkotmánybírák választása terén meglehetősen kevés európai példával mutat egyezőséget, hiszen az országok többsége inkább egy vegyes választási szisztémát követ. Azokban az országokban pedig, amelyekben a parlament jogosult a bírák megválasztására, ott pedig a jelölés lehetősége illet meg törvényhozáson kívüli szereplőket, ezzel mérsékelve a pártok szerepét ebben a folyamatban.

A létszám és a kinevezés mellett fontos kérdés az is, hogy milyen hosszú egy-egy bíró ciklusa, valamint az, hogy megbízatásuk lejártát követően újraválaszthatók-e. Előbbi tényezőről elmondható, hogy Európában az alkotmánybírák megbízatásának hossza általában több parlamenti ciklusra terjed ki, ezzel csökkentve az alkotmánybíróságok parlamenti többségtől való függését. A tényleges hosszúság tekintetében azonban már az európai gyakorlat is megoszlik. Mint arra a 3. táblázat is rámutat, a magyar gyakorlat – bár nem példa nélküli Európában – az országok kisebbik részével mutat hasonlóságot a ciklus hosszát tekintve.

Ciklus hossza	
5 év vagy alatt	Bosznia-Hercegovina (5 év); Lichtenstein (5 év);
6-10 év között	Albánia (9 év); Andorra (8 év), Bulgária (9 év); Horvátország (8 év); Csehország (10 év); Franciaország (9 év); Olaszország (9 év); Lettország (10 év); Litvánia (9 év); Moldova (6 év); Montenegró (9 év); Lengyelország (9 év); Portugália (9 év); Románia (9 év); Szlovénia (9 év); Spanyolország (9 év); Ukrajna (9 év)
10 év felett	Ausztria*;Belgium*; Ciprus**; Németország (12 év); Írország*; Luxemburg*; Szlovákia (12 év); Törökország*;

3. táblázat. *életfogytig; **nyugdíjkorhatár eléréséig

Az újraválasztás kérdése ugyancsak aktuális a magyar szabályozásról szóló viták tekintetében. Annak lehetősége ugyanis sokak szemében azt is jelenti, hogy az alkotmánybíró ítélkezésében nem csupán a jogi szempontokat veszi figyelembe,

hanem adott esetben saját újraválasztásának és újrajelölésének eshetőségét is mérlegeli egy-egy döntés meghozatala során (amelynek lehetősége az Orbán Viktor által 2006-ban kezdeményezett kérdésekkel kapcsolatos egyes alkotmánybírói döntések kapcsán is felmerült a sajtóban). Az 1989-ben kialakított gyakorlat a bírák egyszeri újraválasztását tette lehetővé. 2011-ben ugyanakkor a parlamenti többség eltörölte ezt a lehetőséget, így a jelenlegi szabályozás értelmében az alkotmánybíróság tagjai nem újraválaszthatók, amely gyakorlat – mint azt a 4. táblázat is mutatja – követi azt a rendszert, amit Európa több országában alkalmaznak.

Az alkotmánybírák újraválasztása lehetséges	Az alkotmánybírák újraválasztása nem lehetséges
Andorra; Csehország; Lichtenstein; Norvégia; Szerbia; Törökország;	Albánia; Bosznia-Hercegovina; Bulgária; Franciaország; Németország; Olaszország; Lettország; Litvánia; Montenegró; Lengyelország; Portugália; Románia; Szlovákia; Szlovénia; Ukrajna

4. táblázat

Fontos tényező emellett az is, hogy ki jogosult az Alkotmánybíróság elnökének megválasztására. Az elnök személye számos okból kifolyólag kiemelkedő a testület életében. Egyrészt ő az a személy, aki a média és az állampolgárok irányában leginkább megjeleníti a testületet. Ezen túlmutatóan ugyanakkor kiemelkedő szerepe van a szervezet tényleges működését illetően is, hiszen Magyarországon az ő jogköre az ügyek napirendre tűzése, az előadó bírák kijelölése. Ám ami még ennél is fontosabb, hogy ő határozza meg a törvényben meghatározott ügyekben döntést hozó tanácsok összetételét is.

A hazai gyakorlat a 2010-es kormányváltásig alkalmazkodott ahhoz a gyakorlathoz, amelyet Európa legtöbb országa követett, azaz a tagok maguk közül választhatták meg a testület elnökét. 2011-ben viszont a parlamenti többség az Országgyűlés hatáskörébe utalta az elnök személye megválasztásának lehetőségét, amellyel nem csak a többségi európai gyakorlattól tért el, de lehetőséget teremtett arra is, hogy a testület elnöke a későbbiekben politikai viták keresztüzébe kerüljön megválasztása során.

Az Alkotmánybíróság elnökét választó szerv/személy	Ország
A tagok maguk közül választják	Albánia; Andorra; Belgium; Bosznia-Hercegovina; Bulgária; Horvátország; Németország; Olaszország; Lettország; Lichtenstein; Montenegró; Portugália; Románia; Szlovénia; Spanyolország; Törökország; Ukrajna
A köztársasági elnök nevezi ki	Ausztria; Franciaország; Írország; Lengyelország; Szlovákia;
A Parlament választja	Litvánia;

5. táblázat

Az elemzés a bírakat érintő szempontokon túl további két aspektusból – a hatáskörök és a beadványozók szemszögéből – igyekszik vizsgálni az alkotmánybíróságok működését. E területeken a Fidesz vezette parlamenti többség több módosítást is eszközölt. Az elmúlt két évtized gyakorlatának tükrében az alkotmányozó többség a korábbi szabályozáshoz képest máshová helyezte a hangsúlyokat az *indítványozók körének* megállapítása tekintetében éppúgy, mint az *előzetes* és az *utólagos normakontroll* viszonya tekintetében. Az alkotmányozók kompromisszumos megoldást választottak: míg az előzetes normakontroll

indítványozói köre jelentősen bővült, addig az utólagos normakontrollé szűkült. E szűkítést maguk az alkotmánybírák is támogatták.

Az *actio popularis* keretében évente mintegy 1600 állampolgári indítvány befogadásáról kellett döntenie a taláros testületnek. Ez az indítványtömeg jelentősen növelte az ügyterhet, és csorbította a jogsérelmet szenvedettek jogérvényesítési lehetőségét. Az új szabályozás értelmében előzetes normakontrollt kezdeményezhet a köztársasági elnök a törvényjavaslat országgyűlési elfogadását követően, de a törvény kihirdetését megelőzően. Ebben az esetben az Alkotmánybíróság soron kívül jár el, döntését legkésőbb harminc napon belül meg kell hoznia. Ugyancsak előzetes normakontrollt kezdeményezhet a törvényjavaslat kezdeményezője, a Kormány, illetőleg az Országgyűlés elnöke. Erre irányuló indítványukat a zárószavazás előtt kell beterjeszteniük, amelyről az Országgyűlés a zárószavazást követően határoz. Utólagos normakontrollt a Kormány, az országgyűlési képviselők egynegyede, és az alapvető jogok biztosa kezdeményezhet.

A jövőben az utólagos normakontroll alkalmazása minden bizonnyal visszaszorul, bár a parlamenti ellenzék kihasználhatja a lehetőséget, és a taláros testület elé viheti az alkotmányellenesnek vélt jogszabályokat. Az indítvány sikerének feltétele az országgyűlési képviselők legalább egynegyedének támogatása. A 2010-ben megválasztott Országgyűlés összetétele befolyásolhatja az indítvány sikerét: mivel a jelenlegi parlamenti ellenzék széttöredezett, pártjaik alkalmi összefogására lesz szükség az ilyen indítványok benyújtásához (az Alaptörvény hatályba lépésekor az LMP vezetői valamennyi ellenzéki párt ilyen irányú összefogására szólítottak fel.)

Jelentős hatásköri változás, hogy az Alkotmánybíróság – német mintára – immár tényleges hatalommal bír az alkotmányjogi panaszok elbírálása tekintetében. Az Alkotmánybíróság alkotmányjogi panasz alapján felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazott jogszabály vagy bírói döntés alkotmányosságát.

Az Alkotmánybíróság hatáskörének már 2010. késő őszén szenvedélyes vitákat kiváltó változása a pénzügyi tárgyú törvények (a teljesség igénye nélkül: költségvetési-, adó-, illeték- és járuléktörvények) feletti alkotmányossági kontroll gyakorlásának korlátozása. A 2010-es szabályozás az Alaptörvénybe is beépült. Ennek értelmében az Alkotmánybíróság e törvények alkotmányosságát csak akkor vizsgálhatja, ha az Alaptörvényben meghatározott egyes alapjogokat (pl. emberi méltóság, vallás- és lelkiismereti szabadság stb.) sértenek, ugyanakkor e törvények felett változtatlanul csorbítatlan az alkotmányossági kontroll a *közjogi érvénytelenség* esetében, vagyis akkor, ha azokat a törvényhozási eljárás szabályainak megsértésével fogadták el. A pénzügyi tárgyú törvények feletti teljes alkotmányossági kontroll akkor áll helyre, ha az államadósság a teljes nemzeti össztermék ötven százalékára alá csökken.

Az Alaptörvény *értelmezési alapelve [R] cikk*] jelentős hatalommal ruházta fel a taláros testületet. Mivel az Alaptörvény rendelkezéseit „a benne foglalt Nemzeti Hitvallással és történelmi alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni”, az Alkotmánybíróságnak kell megállapítania a Nemzeti Hitvallásban nevesített eszmék, értékek, alapelvek és szimbólumok normatív tartalmát, valamint értelmeznie kell azt is, mit érthetett az alkotmányozó többség a „történelmi alkotmány vívmányain”. A köznap politikai diskurzusokban a legsötétebb és legabszurdabb félelmeknek is hangot adnak, arra hivatkozva, hogy az íratlan történelmi alkotmánynak a mai mércéinkkel mérve kirívóan jogfosztó törvények is részei voltak. Mások attól tartanak, hogy a magánjogi jogviszonyokban esetleg Werbőczy Hármaskönyvét is alkalmazni kell. A történelmi alkotmánynak ugyanakkor azok a kiemelkedő jelentőségű jogforrások, jogok és eszmék is részét képezik – kiváltképp az Aranybulla, különösen az ellenállási jog, a Szent Korona-tan, és az 1848. évi áprilisi törvények –, amelyek a *korlátozott hatalomgyakorlás eszméjét* az elmúlt évszázadokban a magyar politikai és jogi gondolkodás részévé tették. Mivel a jogirodalom a „vívmányok” tekintetben nem nyújt eligazítást, az Alkotmánybíróság irányadó határozatai minden bizonnyal politika- és jogtörténelmi jelentőségre tesznek szert.

Jogkör	Ország
Előzetes normakontroll	Ausztria; Horvátország; Észtország; Franciaország; Németország; Írország; Luxemburg; Montenegró; Lengyelország; Portugália; Románia; Szerbia;
Utólagos normakontroll	Albánia; Andorra; Ausztria; Belgium, Bosznia-Hercegovina; Bulgária; Csehország; Észtország; Franciaország; Németország; Olaszország; Lettország; Lichtenstein; Litvánia; Luxemburg; Monaco; Montenegró; Hollandia; Norvégia; Lengyelország; Portugália; Románia; Szerbia; Szlovákia; Szlovénia; Spanyolország; Törökország; Ukrajna
Alkotmányjogi panasz	Albánia; Horvátország; Csehország; Németország; Olaszország; Lichtenstein; Montenegró; Szlovénia;
Választási bíráskodás	Ausztria; Horvátország; Csehország; Észtország; Franciaország; Németország; Lichtenstein; Litvánia; Moldova; Montenegró; Portugália; Románia; Szlovákia;
Hatásköri viták eldöntése	Andorra; Ausztria; Belgium; Bosznia- Hercegovina; Bulgária; Horvátország; Franciaország; Németország; Izland; Olaszország; Monaco; Hollandia; Lengyelország; Románia; Szerbia; Szlovákia; Szlovénia; Spanyolország;
Nemzetközi szerződések alkotmányosságának vizsgálata	Albánia; Andorra; Ausztria; Bulgária; Csehország; Észtország; Franciaország; Lettország; Lichtenstein; Litvánia; Luxemburg; Moldova; Hollandia; Románia; Szerbia; Szlovákia; Spanyolország; Ukrajna
Pártok és szervezetek alkotmányosságának vizsgálata	Albánia; Bulgária; Horvátország; Csehország; Észtország; Moldova; Lengyelország; Portugália; Románia; Szerbia; Szlovákia; Szlovénia; Törökország;
Alkotmányértelmezés	Bulgária; Németország; Moldova; Szlovákia; Ukrajna
Fellebbviteli fórum	Ciprus; Észtország; Izland; Írország;

Bírósági ítéletek felülbírálata

Lichtenstein; Monaco;

A jogkörök mellett egy másik fontos szempont az, hogy a társadalom tagjai közül ki fordulhat az alkotmányosság sérelmére hivatkozva az Alkotmánybíróságokhoz. Mint már említésre került, az actio popularis megszüntetése Magyarországon az utólagos absztrakt normakontroll tekintetében csökkentette a társadalom tagjainak lehetőségeit. E csökkentés visszhangja kettős volt: a civil szervezetek – amelyek ezen intézkedések fő vesztesei – hevesen támadták a változtatásokat, míg az Alkotmánybíróság elnöke egy új egyensúly létrejöttéről beszélt, ahol immár konkrét jogi érdek szükséges az alapjogi védelemhez.

Ország	Ki fordulhat az Alkotmánybírósághoz?
Albánia	Elnök, miniszterelnök, a képviselők 1/5-e, az Állami Számvevőszék elnöke, helyi szervek, pártok, egyének, és adott esetekben a bíróságok
Andorra	- Normakontroll esetén a képviselők 1/5-e, a miniszterelnök, vagy 3 állampolgár, vagy az egyik társherceg - nemzetközi szerződéseknél a társhercegek, a miniszterelnök, a képviselők 1/5-e.
Ausztria	- Előzetes és utólagos normakontroll esetén a Közigazgatási Bíróság, vagy kompetens fellebbviteli bíróság kérelmére, vagy a kormány, vagy a képviselők 1/3-ának kezdeményezésére - Választási bíráskodásnál érintett szervezet, érintett jelölt, vagy a kormány.
Belgium	bárki, akinek érdeke fűződik hozzá, és ezt bíróság előzetesen megállapította
Bosznia-Hercegovina	Elnökség, a miniszterek tanácsának elnöke, a két ház egyikének képviselőinek 1/4-e, vagy bármely entitás parlamentjének képviselőinek 1/4-e.

Bulgária	A parlamenti képviselők 1/5-e, az elnök, a miniszterek tanácsa, a Fellebbviteli Bíróság és a Közigazgatási Bíróság
Ciprus	bárki
Csehország	bárki, ha sérelem éri
Dánia	bárki, de az alkotmányos jogok sérelme esetén a rendes bíróságok járnak el
Finnország	adott ügyekben jelenik meg az alkotmányvédelem, így bárki fordulhat hozzá, illetve a köztársasági elnök kérhet alkotmányos-sági vizsgálatot
Franciaország	elnök, miniszterelnök, a parlament két házában elnökei, 60 alsó vagy felsőházi képviselő
Németország	<ul style="list-style-type: none">- hatásköri vitáknál a szövetségi vagy tagállami kormány, vagy az alsóház képviselőinek 1/3-a- állami törvények szövetségi törvényekkel való ütközésénél az állami/szövetségi kormány és parlament, vagy a felsőház- utólagos normakontrollnál bárki, ha a joga sérül
Írország	köztársasági elnök
Olaszország	A törvények alkotmányosságát csak a bírói jogalkalmazás kapcsán lehet felvetni, így csak a bírák fordulhatnak hozzá e téren.
Lettország	Az elnök, a parlament, legalább 20 képviselő, a kormány, a helyi önkormányzat, ombudsman, illetve bárki, akinek alapjoga sérül. Ezen túl bármely bíróság és a Földhivatal, ha ezzel kapcsolatos jogsérelem áll fenn.
Lichtenstein	kormány vagy önkormányzat (ám rendeleteknél és nemzetközi szerződéseknél ők nem), bíróság a törvény alkalmazása során, illetve

	<p>hivatalból a testület is eljárhat. Emellett 10 választásra jogosult is kérheti az eljárás megkezdését.</p>
Litvánia	<p>Kormány, a képviselők 1/5-e, bíróságok, rendeletek alkotmányos vizsgálatánál pedig az elnök is.</p>
Montenegró	<p>bárki</p>
Lengyelország	<ul style="list-style-type: none">- Előzetes normakontroll esetén csak az elnök.- Utólagos normakontrollnál a parlament elnöke, a szenátus elnöke, az elnök, a Legfelsőbb Bíróság elnöke, 50 képviselő, vagy 30 szenátor.- Konkrét normakontrollnál a bíróságokat illeti meg a jog.
Portugália	<ul style="list-style-type: none">- Előzetes normakontrollt az elnök és a miniszterek, a miniszterelnök és a képviselők 1/5-e kérhet.- Absztrakt normakontrollt az előbbieket, valamint az ombudsman, a parlament elnöke, illetve a főügyész kérhet, valamint elegendő hozzá a képviselők 1/10-e. Ha autonóm jogokat sért, akkor a terület is fordulhat hozzá. Jogsérelem esetén pedig bárki.
Románia	<ul style="list-style-type: none">- Előzetes normakontrollt az elnök, a két kamara elnökeinek egyike, a kormány, a Legfelsőbb Bíróság, a Nép ügyvédje, 50 képviselő vagy 25 szenátor kérhet. De eljárhat hivatalból is.- Nemzetközi szerződéseknél csak a házelnökök, 50 képviselő és 25 szenátor.- Utólagos normakontrollt a házelnökök, 50 képviselő és 25 szenátor és az elnök kérhet.
Szerbia	<ul style="list-style-type: none">- Utólagos normakontrollt az állami szervek, a helyi autonómiák és legalább 25 képviselő kérhet.- Előzetes normakontrollt a képviselők 1/3-nak kezdeményezésére végeznek.

Szlovákia	A képviselők 1/5-e, az elnök, a kormány, a bíróságok, a legfőbb ügyész, valamint bárki, akinek a joga sérül.
Szlovénia	- A szerződések vizsgálatánál az elnök, a kormány vagy a képviselők 1/3-a kezdeményezheti. - Minden más esetben bárki, akinek joga érdeke fűződik hozzá.
Spanyolország	- Absztrakt normakontrollt a miniszterelnök, az ombudsman, 50 képviselő vagy szenátor, és a régiók kormányai és parlamentjei kérhetnek. - Nemzetközi szerződéseknél a kormány vagy a parlament kezdeményezheti az eljárást.
Törökország	Elnök, pártcsoportok a kormány vagy az ellenzék részéről, legalább 1/5-nyi képviselővel.
Ukrajna	Az elnök, 45 képviselő, a legfelsőbb bíróság, és a parlament emberi jogi megbízottja.

Egy antidemokratikus rendszer demokratikus intézménye?

Az ellenzék részéről gyakran érte a vád az Orbán-kormányt, hogy az jelentősen csorbítja a demokratikus ellensúlyokként funkcionáló intézmények jogkörét és lehetőségeit, centralizálva ezáltal a hatalmat. Ezek az érvek az Alkotmánybíróság kapcsán is felvetődtek, főként a testület hatásköreinek csorbulását, vagy éppen a bíróság elnökének megválasztásának, és tagjai jelölésének módját emelték ki. Bár e területeken kétségtelenül változásokat eszközölt a kormányzat, ezt némiképp kompenzálta olyan intézkedésekkel, mint az alkotmányjogi panasz lehetőségének kiterjesztése, vagy éppen az európai többségi mintát követve a bírák újraválaszthatóságának megszüntetése. Ráadásul a testület hatásköre és a hozzá beadványt benyújtani jogosultak köre jóval szélesebb, mint jó néhány európai országban.

Így az, hogy az Alkotmánybíróságok esetében a testület szerepének kiüresítésére törekedett volna a kormány, semmiképpen nem mondható el, az viszont annál inkább, hogy több funkció vagy aktus esetében (bírák jelölése, elnök választása) a jelenlegi 2/3-os többségéhez igazította a szabályozást, amelyik viszont a későbbiekben, hasonló többség hiányában, a politikai megosztottság révén ugyanolyan problémákhoz vezethet – sőt, akár még súlyosbíthatja is azokat -, mint amelyeket a parlamenti többség az új szabályozásokkal orvosolni kívánt.